

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ В ГРОМАДСЬКІЙ ДУМЦІ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ

Вступ

Центральною проблемою модернізації освіти більшість науковців і практиків, які працюють у галузі освіти, вважають підвищення її якості. На досягнення цієї мети спрямоване удосконалення структури загальної середньої освіти, введення нових Державних освітніх стандартів, упровадження Національної рамки кваліфікацій, оновлення програм, підручників, упровадження моніторингу якості загальної середньої та вищої освіти. Принципове інноваційне значення має також запровадження нових принципів громадсько-державного управління освітою.

Опір освітнім інноваціям значною мірою зумовлений тим, що робота з громадською думкою не розглядається більшістю освітян в якості пріоритетної, їхньою недостатньою обізнаністю щодо технологічних аспектів формування громадської думки. Це призводить до того, що основні бенефіціари освітніх інновацій та представники громадськості замість того, щоб ставати союзниками ініціаторів реформ, часто перетворюються на їх противників.

Усвідомлення важливості психологічної підготовки громадської думки до належного сприймання пропонованих інновацій, її консолідації в процесі конструктивного діалогу між ініціаторами інновацій та широкою громадськістю зумовлює необхідність узгодження позицій суб'єктів формування та носіїв громадської думки, розкриття закономірностей її збагачення та консолідації, розроблення і вдосконалення психологічно обґрунтованих технологій роботи з громадською думкою. Для вирішення таких завдань в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України була розроблена інтегрована система технологій, спрямована на творення

максимально об'єктивного, неупередженого образу реформ. Інтегрована система технологій формування громадської думки щодо освітніх реформ являє собою комплекс інформаційних, мережевих, акціональних технологій та рефлексивного управління. Впровадження системи технологій дозволить стимулювати обмін думками зацікавлених сторін, враховувати досвід взаємодії з інноваціями, диспозиції суб'єктів навчально-виховного процесу.

Розуміння громадської думки як важливого чинника успішного здійснення перетворень у галузі освіти передбачає створення у сфері освіти дієвої системи вивчення та врахування громадської думки. При цьому врахування громадської думки передбачає також її цілеспрямоване формування, вивільнення від наявних упереджень та віджилих стереотипів. Формування позитивної громадської думки з актуальних проблем розвитку освіти – це організація та проведення комплексу заходів, які можна поділити на три групи:

- медіасупровід процесу впровадження освітніх інновацій (інформаційні кампанії, соціальна реклама, прес-конференції, повідомлення в новинних випусках ЗМІ та спеціальні тематичні теле- і радіопередачі;
- заходи з використанням форм і методів соціальної взаємодії, інтерактивних та інших технологій (проведення зустрічей з громадськістю, громадських слухань, погодження із зацікавленими громадськими організаціями спільних планів дій, сприяння створенню ініціативних груп та об'єднань на підтримку реформ, проведення громадських акцій просвітницького спрямування тощо);
- поширення досвіду успішного реформування освіти, просування його позитивних зразків у публічному просторі, забезпечення необхідних для цього науково-методичних, організаційних та матеріально-технічних умов.

Методологічні засади, принципи, критерії Концепції

Методологічні засади

Методологічні засади формування у громадській думці позитивного образу освітніх інновацій:

- образ інновації не є механічним віддзеркаленням задуму її ініціаторів, а конструюється, активно твориться громадською думкою;
- створення образу інновації в громадській думці може бути успішним лише за умови адресності впливу на цільову аудиторію;
- оптимальні умови для конструювання громадською думкою позитивного образу інновацій створює залучення адресних груп до поширення цих інновацій та їх удосконалення;
- умовою формування позитивного образу інновацій є підвищення рівня суб'єктності учасників процесу впровадження інновацій;
- формування позитивного образу у громадській думці відбувається у процесі широкого соціального діалогу, результатом якого стає створення суспільного дискурсу з питань освітніх інновацій.

Основні принципи

Принцип активності психічного орієнтує дослідника на врахування того, що зовнішні та інші обставини відбиваються у свідомості людини вибірково, а не лише дзеркально. Це обумовлено і визначається наявними у людини життєвим, професійним та іншим досвідом, потребами та інтересами. Психіка людини, її зміст і стан виступають своєрідним трансформатором, призмою усіляких зовнішніх впливів.

Принцип взаємодії та розвитку. Взаємодія та розвиток – два непорушні аспекти суб'єктної взаємодії, які проявляються у тому, що взаємодія можлива лише як розвиток, а розвиток – це спосіб існування систем що взаємодіють, пов'язаний з формуванням якісно нових структур за рахунок розвивального ефекту.

Принцип діяльності – принцип єдності свідомості та діяльності дає можливість через діяльність вивчати свідомість. Це дозволяє об'єктивно досліджувати психіку: від діяльності її продуктів – до виявлення у ній психічних процесів.

Принцип особистісного підходу, врахування групових, суспільних інтересів та цінностей. Вивчення психіки адекватно лише за умови

врахування сукупності особистісних та групових особливостей: потреб, інтересів, життєвого та професійного досвіду, здібностей, врахування психічних та індивідуально-психологічних особливостей.

Принцип суб'єктності – здатність індивіда до творення змін у світі і собі самому, яка формується у процесі індивідуального розвитку. Суб'єкта характеризують такі якості як активність, відповідальність, здатність до розвитку та інтеграції, самодетермінації, саморегуляції, самоудосконалення.

Критерії оцінки

Загальні критерії

1. Критерій сформованості (консолідації) громадської думки, який характеризує досягнення очікуваного (прогнозованого) результату. У цьому критерії закладено уявлення розробників про сформованість громадської думки. Це може бути рівень поінформованості громадян про певну соціальну інновацію. Оцінити вплив за критерієм сформованості громадської думки можна відповідно за кількома показниками, які ґрунтуються на зазначених вище складових – рівень поінформованості, рівень охоплення, рівень підтримки.

Рівень поінформованості визначається як відсоток тих, хто чув про інновацію, знає основні положення, вихідні дані. Другий показник – рівень емоційної підтримки (загальне позитивне або негативне, упереджене ставлення). Рівень підтримки визначає кількість людей, готових підтримати нововведення конкретними діями. Також може бути використаний такий показник як рівень охоплення цільової аудиторії – відсоток людей, які були залучені до активності або брали участь у заходах в рамках проекту.

2. Критерій комунікаційної ефективності, пов'язаний з впливом переконуючих повідомлень на аудиторію, їх сприйняттям аудиторією та зворотнім зв'язком. Окремими критеріями тут виступають величина та характер (позитивний, негативний) впливу на аудиторію, сегментація аудиторії (визначення цільових груп), зміни у ставленні, настановах щодо інновації. Також комунікаційна ефективність визначається на 3 рівнях: на

рівні повідомлення, каналів інформування, та залежно від кількості (періодичності) акцій / заходів.

3. Критерій чутливості до соціальних зрушень, які виникають у наслідок впровадження суспільної інновації. Сутність його полягає у тому, що зміни відбуваються не лише у свідомості громадян, а й у соціальному житті, і необхідно передбачити ці зміни та розробити систему показників, які дозволяють їх відстежувати (наприклад, оцінка соціальних наслідків - показники рівня життя, якості життя, способу життя).

Специфічні критерії

Поінформованість широкого загалу і цільових аудиторій про цілі, завдання й очікувані результати інновації;

загальне позитивне ставлення до інновації та її підтримка;

практичне долучення адресатів до інноваційного процесу;

прозорість, керованість інноваційного процесу – заснована на зворотному зв'язку;

інтегральний критерій управління інноваціями – комплексна оцінка їхньої ефективності.

Мета та завдання

Головною метою Концепції є впровадження соціально-психологічних технологій роботи з громадською думкою, орієнтованих на формування позитивного ставлення педагогічних працівників, учнівської молоді, батьків та широкої громадськості до освітніх інновацій, реформи освіти, розширення практики громадсько-державного управління освітою. Мета Концепції конкретизується через систему таких завдань:

- забезпечити розуміння громадянами України необхідності реформування сучасної школи, сутності реформи, сприйняття і готовність до змін;

- озброїти учасників навчально-виховного процесу навичками та уміннями консолідувати громадську думку, організовувати громадські акції, дискусії, обговорення освітніх інновацій;

- створити мережу груп що можуть бути запрошені для участі у заслуховуванні, проведенні громадської ініціативи, напрацюванні рекомендацій з визначеного питання;
- активізувати роботу з упровадження громадсько-державної моделі управління навчальними закладами;
- налагодити продуктивну взаємодію між усіма сторонами, яких стосується впровадження освітніх інновацій, створенити умови для конструктивного діалогу між ними.

Етапи реалізації Концепції

Спеціально спроектовані та організовані зусилля, спрямовані на впровадження інновацій, являють собою технологічний процес, який забезпечується за допомогою певного алгоритму, що реалізується в п'ять основних кроків, та системи соціально-психологічних і технологічних засобів впливу, які відповідно також можна поділити на п'ять груп.

Перший крок – донесення до широкого загалу, громадськості і безпосередніх її адресатів інформації про інновацію, її завдання, цілі й очікувані результати, активація цікавості до неї, створення позитивного першого враження про неї. Другий крок – якомога ширше залучення цільових аудиторій до інноваційного процесу, практичне входження їх в інноваційний процес. Третій крок – налагодження діалогу й інших форм зворотного зв'язку між виконавцями та адресатами інновації, координація, контроль і корекція динаміки образу інновації та перебігу інноваційного процесу в цілому. Четвертий крок – використання соціально-психологічних засобів з оптимізації образу інновації у свідомості її адресатів та подолання спротиву інноваційним змінам. П'ятий крок – оцінка ефективності інноваційного процесу (в т. ч. зіставлення очікуваних, отриманих і побічних його результатів) усіма його суб'єктами: авторами і виконавцями, адресатами, широким загалом.

Соціально-психологічні й технологічні засоби успішної реалізації щойно означених кроків можна об'єднати в п'ять базових груп.

Перша група – технології донесення до широкого загалу, громадськості інформації про інновацію, її завдання, мету й очікувані результати. Ідеться про щонайширший спектр засобів масового і цільового інформування про інновацію та її позиціонування з використанням медіаресурсів, піар-технологій, рекламних повідомлень та ін. Інструментами для цього слугують локальні й масові диспути і дискусії, громадські та педагогічні слухання, ділові ігри, соціально-психологічні тренінги, фокус-групи, науково-практичні семінари, засоби зі збагачення громадської думки, тренінги з активації рефлексивної позиції і рефлексивної поведінки виконавців та адресатів інновацій тощо. Основна мета цієї групи засобів – привернення уваги до інновації не тільки цільових аудиторій, а й зацікавленої громадськості, позитивне висвітлення пропонованої інновації, донесення її задуму до широкого загалу, формування навколо неї спільного для більшості людей смислового простору.

Друга група – технології, спрямовані на практичну участь цільових аудиторій – безпосередніх виконавців та адресатів інновацій – в інноваційних змінах, їх залучення й утримання в просторі цих змін. Це насамперед технології надання повноважень, дослідження дією та ін., завдяки впровадженню яких адресати дістають відомості і досвід участі в інноваціях у процесі активного і безпосереднього долучення до них. Крім того, до технологій залучення належать і технології збагачення громадської думки, ділові ігри, соціально-психологічні тренінги, технології активації і збагачення індивідуальної і колективної рефлексії тощо. Мета цієї групи засобів – широке залучення адресатів інновації в інноваційний процес (у т. ч. й із застосуванням флешмобів та інших засобів інтернет-мобілізації), створення умов і ситуацій для взаємодії та співпраці між ними, набуття нових знань, умінь, навичок і досвіду участі.

Третя група – засоби створення інформаційно-комунікативного простору (технології конструювання соціальних мереж, або технології нетворкінгу, а також технології і засоби ініціювання й підтримання діалогу,

інших форм зворотного зв'язку між виконавцями та адресатами інноваційної технології (зондування громадської думки, комунікативний аудит, моніторинг поінформованості й ставлення, моніторинг змін тощо та подальше оприлюднення і якомога ширше обговорення результатів здійснених заходів серед зацікавлених аудиторій). Мета цих засобів – позитивізація й корекція образу інновації та перебігу інноваційного процесу в цілому, спрямування його в заплановане й прогнозоване річище, створення навколо інновації спільного для зацікавлених аудиторій і широкого загалу інформаційно-комунікативного простору.

Четверта група – соціально-психологічні засоби подолання спротиву інноваціям. Методи цієї групи мають низку обмежень, що пов'язані передусім зі спротивом, який старі підходи чинять підходам інноваційним. Головна мета цієї групи засобів – управління ставленням до інновації, створення й підтримання позитивного враження про неї, організація широкої її підтримки або, щонайменше, враження такої підтримки, переформулювання негативного ставлення на позитивне.

П'ята група – засоби оцінки ефективності перебігу інноваційного процесу (перебування його в запланованих ресурсних межах) та результатів (очікуваних і побічних, не запланованих розробниками інноваційної технології) впровадження інновації.

Покрокове й системне використання усіх цих засобів є основою для формування позитивного ставлення до суспільних та освітніх інновацій, створення позитивного її образу та ефективного управління цим образом.

Глосарій

Громадська думка - це сукупність думок та оцінок, що характеризують консолідоване ставлення масової свідомості до найбільш значущих та актуалізованих проблем, подій та фактів економіки, політики, культури, суспільного життя.

Консолідація являє собою надсумативний тип єдності, якому притаманна взаємодія між частинами, наявність інтегративних властивостей

цілого, а також певний тип співвідношення цілого і частин. Зазначені характеристики є підставою для виокремлення двох полярних моделей консолідованої громадської думки, одна з яких може бути визначена як авторитарна, інша – як демократична.

Інновації в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно нового стану.

Соціально-психологічні технології - різні способи впливу на свідомість людей, формування громадської думки, переконання та думки громадян. Соціально-психологічні технології спрямовані на зміну знань, настанов та поведінки людей; вони охоплюють різні сфери психічної активності індивідів – когнітивну, емоційну, поведінкову.

Рефлексивний підхід забезпечує розгортання суб'єктності, новий досвід суб'єктної взаємодії, здатність продуктивно міркувати й діяти, регулювати власну активність, фактично - бути людиною інноваційного типу.

Цільові або зацікавлені групи освітнього середовища – це професійні та соціальні групи, які безпосередньо залучені до впровадження інновацій і отримують від них користь або, навпаки, незацікавлені у змінах.

Розробники Концепції

М.М. Слюсаревський, директор Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, член-кореспондент НАПН України

О.В. Петрунко, професор кафедри психології Університету «Крок», доктор психол. наук

П.Д. Фролов, доцент кафедри соціальної психології Київського національного університету ім. Т. Шевченка, канд. психол. наук

С.М. Іванченко, старший науковий співробітник лабораторії соціально-психологічних технологій Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, канд. психол. наук